

Kommittédirektiv

Ett effektivare arbete mot
främlingsfientlighet och liknande former av
intolerans

**Dir.
2011:39**

Beslut vid regeringssammanträde den 5 maj 2011

Sammanfattning

En särskild utredare ska föreslå hur arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans kan effektiviseras. Syftet med utredningen är att få en samlad bild av den kunskap som finns om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och att kunna identifiera brister som bör åtgärdas i det fortsatta arbetet.

Utredaren ska bl.a.

- sammanställa den kunskap som finns om främlingsfientliga och intoleranta attityder i samhället,
- undersöka varför främlingsfientliga attityder uppstår och faktorer som kan vara gynnsamma för framväxten av sådana attityder,
- kartlägga arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och, i den mån det är möjligt, analysera arbetets effekter,
- föreslå vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas för att motverka främlingsfientlighet och liknande former av intolerans,
- sammanställa den kunskap som finns, och som kan användas inom skolan, om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och om hur dessa fenomen kan bemötas med beaktande av de krav på vetenskaplighet som ställs på undervisningen i skolan, och

- utreda behovet av ett samlat ansvar för det offentligt understödda arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och, om det finns behov av det, lämna förslag till hur arbetet kan organiseras.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 26 oktober 2012.

Uppdraget att föreslå insatser mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans

Det råder en bred politisk enighet i vårt land om att främlingsfientlighet och liknande former av intolerans ska bekämpas. Stora ansträngningar görs för att motverka dessa företeelser. Arbetet med att motverka och förebygga främlingsfientlighet och liknande former av intolerans sker genom en rad olika insatser. Många enskilda, organisationer och samhällsorgan är på olika sätt engagerade på området.

Erfarenheterna visar dock att arbetet för tolerans, humanitet och öppenhet ständigt måste pågå.

Det saknas i dag en överblick över pågående arbete mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans. Det saknas också ett systematiskt sätt att samla och sprida kunskaper och erfarenheter av projekt och åtgärder som varit framgångsrika inom olika samhällsområden. Detta gäller även forskningsresultat i sammanhanget, som inte får en sådan spridning att de kommer till praktisk användning. Det saknas också kunskap om faktorer som kan vara gynnsamma för framväxten av främlingsfientliga attityder. Det är angeläget att ta ett samlat grepp om detta arbete. Ett underlag behövs för att bedöma behovet av ytterligare åtgärder.

Utredaren ska föreslå åtgärder som är direkt riktade mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans. Det finns en rad skilda definitioner av begreppet främlingsfientlighet som används i olika sammanhang. Främlingsfientlighet kan ses som avståndstagande från eller fientlighet mot främlingar. Den kan komma till uttryck genom en negativ attityd – missaktning eller rent av hat – mot vissa personer på grund av etnisk tillhörighet eller religiös eller

kulturell bakgrund. Företeelser som t.ex. antisemitism, islamofobi, afrofobi och antiziganism omfattas av uppdraget. Avgörande i sammanhanget är om det är fråga om ideologier, uppfattningar och värderingar som står i strid med principen om alla människors lika värde.

Det bedrivs redan sedan lång tid tillbaka ett relativt omfattande arbete när det gäller att förebygga och motverka diskriminering. Diskrimineringsfrågor omfattas därför inte av uppdraget. Eftersom uppdraget är riktat mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans omfattas heller inte frågor om homosexuella, bisexuella och transpersoner (hbt-personer). I utredningens uppdrag att sammanställa kunskapen om främlingsfientliga attityder kan det dock finnas skäl att uppmärksamma även denna typ av intolerans i den mån sådana attityder framgår av de rapporter eller studier som analyseras.

Regeringen har nyligen beslutat om uppdrag till Forum för levande historia att genomföra en kartläggning av antisemitism och islamofobi. Forum för levande historia ska bl.a. kartlägga det arbete som bedrivs i Sverige mot antisemitism och islamofobi samt kartlägga och värdera forskningen inom området, liksom att sammanställa erfarenheter, forskning och goda exempel från andra relevanta länder inom EU. Kartläggningen från Forum för levande historias ska utgöra underlag till denna utrednings eventuella förslag till åtgärder. De delar som gäller sammanställning och kartläggning i detta uppdrag ska därför omfatta antisemitism och islamofobi endast i den mån de inte behandlas av Forum för levande historia.

Utredaren ska

- sammanställa den kunskap som finns om främlingsfientliga och intoleranta attityder i samhället,
- undersöka varför främlingsfientliga attityder uppstår och faktorer som kan vara gynnsamma för framväxten av sådana attityder,
- kartlägga på vilket sätt främlingsfientliga budskap ges spridning och vilka grupper som är måltavla för budskapet,

- kartlägga arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och, i den mån det är möjligt, analysera arbetets effekter,
- kartlägga, sammanställa och värdera forskningen inom området i syfte att få en överblick över forskningsläget och göra en fördjupad analys av slutsatserna, bl.a. genom att identifiera forskning om åtgärder och metoder för att bemöta främlingsfientliga budskap,
- ta ställning till om och hur framgångsrika metoder och insatser som identifierats kan användas på området på nationell nivå,
- identifiera brister i arbetet på området och föreslå åtgärder, samt
- föreslå vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas för att motverka främlingsfientlighet och liknande former av intolerans.

De delar som gäller kartläggning ska även belysa situationen i andra relevanta länder inom Europa.

Kartläggningar och sammanställningar ska göras på sådant sätt att de inte innebär registrering av enskildas åskådning i politiskt, religiöst eller annat sådant hänseende.

Särskilda kunskapshöjande insatser för barn och ungdomar om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans.

Kunskaperna och medvetenheten om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans kan förstärkas och fördjupas genom olika åtgärder. Frågor om de mänskliga rättigheterna bör kunna få en större tyngd och relevans i samhället i stort. Ju fler som står upp till försvar för ett öppet och tolerant samhälle, desto svårare får rörelser som har främlingsfientliga attityder att få fäste. Skolan utgör en nyckelinstitution i det långsiktiga främjandet av tolerans och öppenhet. Det pågår ett viktigt arbete på varje skola med att stärka värdegrunden. Att förmedla och förankra respekt för mänskliga rättigheter och samhällets grundläggande värden är vid sidan om kunskapsuppdraget skolans viktigaste uppgift.

I de läro- och kursplaner för skolan, som träder i kraft den 1 juli 2011, ingår på ett tydligt sätt frågor relaterade till mänskliga rättigheter, såväl vad gäller det centrala innehållet som kunskapskraven. Ökad kunskap kring frågor relaterade till mänskliga rättigheter och främlingsfientlighet, som står på vetenskaplig grund och som lärare bedömer att de kan ha nytta av i sin undervisning eller i värdegrundsarbetet, kan förbättra förutsättningarna för skolan att klara sitt viktiga uppdrag.

Forum för levande historia fick nyligen ett uppdrag att bl.a. utveckla metoder och utarbeta material för att stärka ungdomars demokratiska värderingar och förebygga att unga utvecklar ett antidemokratiskt agerande. Det behövs dock även specifik kunskap och metoder för att förebygga och motverka att skolelever utvecklar främlingsfientliga attityder. Olika uttryck för främlingsfientlighet och liknande former av intolerans måste identifieras och bemötas på ett adekvat sätt. Samtidigt är skolan en mötesplats för barn och ungdomar i olika åldrar med skiftande förutsättningar. Behovet av kunskap kan därför variera mellan olika åldersgrupper.

Utredaren ska därför

- sammanställa den kunskap som finns, och som kan användas inom skolan, om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och om hur dessa fenomen kan bemötas med beaktande av de krav på vetenskaplighet som ställs på undervisningen i skolan.

Uppdraget att utreda behovet av ett samlat ansvar för arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans

För att samhällets samlade insatser i arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans ska vara heltäckande måste en rad olika angelägna behov tillgodoses. Det behövs exempelvis uppföljning, insamling och spridning av information om olika metoder och erfarenheter av arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans. Det behövs också ökad kunskap om såväl nationellt som

internationellt arbete inom olika samhällssektorer och på olika nivåer, samt en kunskapsbas för andras arbete med dessa frågor.

Flera myndigheter och organisationer har viktiga uppgifter i arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans. Det behövs dock ett underlag för att bedöma om myndigheternas arbete sker systematiskt och om det tillgodoser de angelägna behov som finns för att arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans ska bli så effektivt som möjligt.

Utredaren ska därför

- utreda behovet av ett samlat ansvar för det offentligt understödda arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och om det finns behov, lämna förslag till hur arbetet kan organiseras. I det ligger att undersöka behovet av förändringar när det gäller statliga aktörers roll och mandat i arbetet mot intolerans.

Utredaren ska vid behov föreslå de författningsändringar som föranleds av förslaget. I uppdraget ingår inte att föreslå inrättande av en ny myndighet.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska under arbetet samråda med berörda myndigheter, trossamfund och andra organisationer som arbetar på området. Utredaren ska även samråda med Regeringskansliet (Arbetsmarknadsdepartementet) när det gäller frågor om intoleransen mot hbt-personer.

Utredaren ska redovisa sitt slutbetänkande senast den 26 oktober 2012.

Utredningen ska senast den 24 augusti 2012 delredovisa uppdraget om särskilda kunskapshöjande insatser för barn och ungdomar om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans.

(Arbetsmarknadsdepartementet)